

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський
авіаційний інститут», доктору економічних
наук, професору, професору кафедри
менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності підприємств
Олександр НАУМОВУ

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента, професора кафедри міжнародних економічних відносин Факультету права та міжнародних відносин Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут» СИДОРЕНКО Катерини Вікторівни на дисертаційну роботу ПОДРЕЗИ Михайла Сергійовича на тему «Розвиток організаційної культури при забезпеченні функціонування авіаційних підприємств», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота зосереджена на дослідженні організаційної культури авіаційних підприємств України, яка в умовах воєнних та особливо повоєнних трансформацій набуває визначальної ваги. У ситуації глибоких глобальних змін та необхідності швидкого відновлення, традиційні методи управління втрачають ефективність. Саме організаційна культура виступає стратегічним фундаментом, що забезпечує не лише стабільність і конкурентоспроможність, а й здатність підприємств адаптуватися, відновлювати виробничий потенціал та впроваджувати інновації. Для українського авіаційного сектору, який опинився перед складним завданням післявоєнної відбудови, інтеграції у міжнародний авіаційний простір та створення нових робочих місць, організаційна культура стає вирішальним чинником. Вона формує довіру в колективах, відновлює соціально-трудова відносини та сприяє успішному залученню до роботи ветеранів та інших соціально важливих груп. Дослідження дозволило запропонувати оновлені

підходи до застосування технологій DEI&B, які враховують специфіку українських авіаційних підприємств і можуть стати практичною основою їх стійкого розвитку в умовах післявоєнного відновлення. Актуальність роботи також підсилюється тим, що авіаційна галузь є критично важливою для транспортної та економічної безпеки держави, а її відродження напряду впливає на конкурентоспроможність України на світовому ринку. Крім того, формування сильної організаційної культури в авіації здатне стати прикладом для інших стратегічних секторів економіки, створюючи мультиплікативний ефект відновлення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Результати, отримані в дисертації, використані при проведенні науково-дослідних робіт Національного авіаційного університету за №43-2022/19.06 «Організаційно-економічне забезпечення стратегічного розвитку інноваційної інфраструктури в умовах євроінтеграційних процесів», номер державної реєстрації 0122U201458, в рамках якої автором розроблено методичні положення щодо оцінки соціальної ефективності авіаційних підприємств; та за № 92/11.02.03 «Дослідження експортного потенціалу авіаційного комплексу України», номер державної реєстрації 0119U103170, де автором визначені глобальні сучасні тенденції на авіаційному ринку та проаналізовано структурні характеристики розвитку експортного потенціалу авіапідприємств і їх вплив на соціально-економічний розвиток країни, розвинуті методичні засади оцінки експортного потенціалу авіапідприємств, а також запропоновано комплекс показників інтегральної структурної оцінки експортного потенціалу підприємств авіаційного комплексу з прогнозуванням його розвитку.

За результатами дослідження автором опубліковано 20 робіт, у тому числі 9 наукових статей у фахових виданнях України, матеріали однієї з яких індексуються у наукометричній базі Scopus.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Подрези М.С. містить оригінальні результати, які є економічно, логічно та математично обґрунтованими. Дослідження базується на великому обсязі даних, отриманих з офіційних джерел. У процесі роботи було використано широкий спектр загальнонаукових методів, а також методи табличної та графічної інтерпретації та візуального узагальнення. Завдяки грамотному застосуванню обраних методів дослідження вдалося отримати обґрунтовані та якісні висновки.

Аналіз структури та змісту дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 254 сторінки друкованого комп'ютерного тексту. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 221 сторінці. Робота містить 35 таблиць, 33 рисунки, список використаних джерел із 168 найменувань, розміщених на 20 сторінках, додатків – на 12 сторінках.

У вступній частині дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його мету, завдання, предмет і об'єкт, а також розкрито методологічний інструментарій. Подано відомості про наукову новизну, практичне значення отриманих результатів та їх апробацію в діяльності авіаційних підприємств. Особливу увагу приділено обґрунтуванню взаємозв'язку між предметом і об'єктом дослідження, який базується на досягненні визначеної мети — формуванні теоретичних засад, науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо розвитку організаційної культури як ключового чинника ефективного функціонування авіаційних підприємств у сучасних та майбутніх умовах відновлення.

Перший розділ присвячено аналізу теоретико-методологічних основ дослідження організаційної культури, її форм і функцій у системі управління підприємством. Розкрито значення організаційної культури як стратегічного ресурсу, що визначає здатність авіаційних підприємств адаптуватися до глобальних викликів, впроваджувати інновації та підвищувати конкурентоспроможність. Окрему увагу приділено методичним підходам до її оцінювання та порівнянню науково-практичних підходів у вітчизняному й міжнародному контексті.

Другий розділ спрямований на дослідження сучасного стану розвитку організаційної культури в українському авіаційному секторі. Виконано ґрунтовний аналіз діяльності провідних підприємств галузі, зокрема ДП МА «Бориспіль», ДП «ЗАВОД 410 ЦА», ВАТ «Меридіан» ім. С.П. Корольова, ТОВ «Авіакомпанія Скайап» та ПрАТ «Кий Авіа». Оцінено ключові тенденції та виклики, зокрема у сфері корпоративної соціальної відповідальності, кадрової політики та управління змінами. Визначено фактори, що стримують і, навпаки, стимулюють розвиток організаційної культури. Отримані результати дають комплексне уявлення про стан авіаційної галузі України, що є особливо важливим у контексті післявоєнного відновлення економіки та інтеграції у світовий авіаційний простір.

Третій розділ містить авторську концепцію та практичні рекомендації щодо удосконалення організаційної культури на авіаційних підприємствах.

Запропоновано новий методичний підхід до оцінювання впливу організаційної культури на результативність діяльності, що враховує специфіку українських авіаційних підприємств. Значна увага приділяється розвитку культури через впровадження DEI&B-технологій, які забезпечують інклюзивність, справедливість та залученість персоналу. Ці підходи особливо актуальні в умовах відновлення виробничого потенціалу, повернення та адаптації ветеранів, а також формування довіри у трудових колективах. Запропоновані рішення орієнтовані на зміцнення конкурентоспроможності та стійкого розвитку авіаційних підприємств у післявоєнний період.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження. Сформульовані в дисертаційній роботі теоретико-методичні засади та практичні рекомендації поглиблюють вирішення науково-практичного завдання щодо розвитку організаційної культури авіаційних підприємств. До ключових результатів, що становлять наукову новизну дослідження, належать:

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат розвитку організаційної культури, що базується на організаційній зрілості авіаційних підприємств, під якою запропоновано розуміти систему розвитку з чітко визначеними процедурами та принципами корпоративної соціальної відповідальності, що прийняті в діяльності на всіх рівнях управління авіаційного підприємства: від керівництва до працівників. Рівень організаційної зрілості визначає організаційну культуру авіаційних підприємств, під якою розуміється система цінностей, принципів, що склалися на авіаційних підприємствах, та взаємодія між керівництвом і працівниками для досягнення глобальних цілей сталого розвитку шляхом виокремлення специфічних індикаторів з урахуванням адаптивної ситуації та концепції етичного лідерства. При цьому, під адаптивною ситуацією запропоновано розглядати зміни у зовнішньому середовищі, від швидкості реакції на які залежить підвищення рівня організаційної зрілості і організаційної культури авіаційних підприємств. Такий підхід дозволяє встановити взаємозв'язок між організаційною зрілістю та організаційною культурою авіаційних підприємств, врахувати специфіку їх діяльності та спроможність адаптації до змін у зовнішньому середовищі;
- науковий підхід до класифікації цілей сталого розвитку авіаційних підприємств шляхом виокремлення трьох основних груп цілей, а саме: економічних, соціальних та екологічних, і подальшим визначенням для кожної з них індикаторів з урахуванням особливостей їх діяльності на поточному рівні

організаційної зрілості. Це сприятиме активізації відповідальності працівників на усіх рівнях, дозволить здійснювати трансформацію авіаційних підприємств у суб'єкти господарювання, які забезпечуватимуть соціально відповідальну діяльність та перехід на вищий (топовий) рівень організаційної зрілості;

- пріоритети соціального розвитку авіаційних підприємств шляхом виділення першочергових (якість послуг, боротьба з корупцією, умови праці, охорона та безпека праці і перевезень, створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури, впровадження «зелених технологій») та адаптивних (розвиток і впровадження інновацій, залучення у системні зміни, єдність у корпоративній соціальній відповідальності в діяльності, досягнення цілей сталого розвитку). Це дозволить забезпечити сталий розвиток авіаційних підприємств з урахуванням змін у зовнішньому середовищі;

- система розвитку організаційної культури, в якій, на відміну від існуючої, цілі, задачі, принципи, інструментарій і заходи ґрунтуються на досягненні цілей сталого розвитку. Сформована система визначає теоретичні основи та практичні рекомендації щодо розвитку організаційної культури з метою забезпечення корпоративної соціальної відповідальності в діяльності та переходу авіаційних підприємств на вищий (топовий) рівень організаційної зрілості;

дістали подальшого розвитку:

- інструментарій активізації процесу переходу на вищий (топовий) рівень зрілості організаційного розвитку та відповідний рівень організаційної культури авіаційних підприємств шляхом поділу його за характером – на соціальний, економічний, інституційний та за рівнем застосування – на рівні авіаційного підприємства і на рівні особистості/індивідуума (працівника). Це стимулює сповідувати корпоративну соціальну відповідальність в діяльності працівників на усіх рівнях, забезпечує перехід на вищий (топовий) рівень організаційної культури та організаційної зрілості авіаційних підприємств;

- науково-практичний підхід до визначення рівнів організаційної зрілості авіаційних підприємств і організаційної культури, який базується на побудові математичної моделі, в якій відображаються складові зрілості (організаційного, культурного, інтелектуального та соціального капіталів). Його застосування дозволяє встановити вплив окремих складових організаційної зрілості на її рівень та розробляти заходи щодо її підвищення. Це, в свою чергу, відкриває для авіаційних підприємств можливості розвитку і удосконалення організаційної культури в процесі переходу до соціально відповідального бізнесу та досягнення цілей сталого розвитку;

– методичний підхід до оцінки впливу факторів прямої та опосередкованої дії організаційної культури на забезпечення ефективності функціонування авіаційних підприємств за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Це дозволяє більш об'єктивно оцінити вплив організаційної культури на забезпечення функціонування авіаційних підприємств за рахунок підвищення рівня організаційної зрілості.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні результатів дослідження для розвитку і удосконалення організаційної культури авіаційних підприємств. Результати дослідження використовуються в діяльності ВАТ «Меридіан» ім. С.П. Корольова (Акт впровадження №57 від 21.11.2024 року) та ПрАТ «КИЙ АВІА» (Акт впровадження від 18.03.2025 року). Результати дисертаційного дослідження також використовуються в навчальному процесі Державного університету «Київський авіаційний інститут» при підготовці фахівців з економіки та менеджменту дисциплін «Корпоративна соціальна відповідальність» (Довідка про впровадження від 16.05.2025) та «Управління персоналом» (Довідка про впровадження від 16.05.2025).

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувача. Автор дисертаційного дослідження самостійно здійснив аналіз актуальних інформаційних джерел за тематикою роботи, провів бібліометричне дослідження та обґрунтував вибір методів і підходів для вирішення поставлених завдань.

Аналіз наукового стилю та рівня публікацій здобувача засвідчує відповідність результатів вимогам до їх оприлюднення. Усі публікації відображають результати та висновки наукового дослідження. При оприлюдненні наукових результатів дотримано принципи академічної доброчесності, а в спільних публікаціях чітко встановлено особистий внесок здобувача. Таким чином, наукові результати, описані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача, а сукупність публікацій, у яких оприлюднено результати дисертації, повністю відповідає вимогам пунктів 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Апробація одержаних результатів. Результати дисертаційної роботи були представлені та обговорені автором на наукових і науково-практичних

конференціях різного рівня, зокрема на міжнародних, всеукраїнських і конференціях за міжнародною участю.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертація виконана українською мовою з дотриманням логічної послідовності викладу матеріалу та використанням наукового стилю. Робота є самостійним результатом дослідницької діяльності здобувача. У дисертації та публікаціях автора не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації даних, а також інших порушень принципів академічної доброчесності. У тексті наявні належні посилання на використані джерела, твердження, розробки, відомості та статистичні дані. Всі посилання оформлено відповідно до норм авторського права, що підтверджує дотримання вимог академічної доброчесності.

Відповідність фаху. Дисертація Подрези М.С. за змістом поставлених завдань та відповідно до використаних методів дослідження, які вирішують конкретні наукові завдання, отриманими результатами та теоретичною і практичною значимістю відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Загальне враження від дисертації позитивне, принципових недоліків, які стосуються структури, змісту, обсягу, оформлення, наукового, теоретичного та практичного значення немає. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаю за необхідне висловити деякі дискусійні питання та побажання:

1. Варто підкреслити, що запропонована автором класифікація цілей сталого розвитку є логічною та практично цінною, проте вона відкриває простір для подальшої наукової дискусії щодо можливості включення додаткових вимірів – зокрема інноваційного чи цифрового.

2. Дискусійним видається питання щодо повноти визначених причин різного рівня організаційної зрілості авіаційних підприємств, оскільки у світовій практиці виокремлюють й інші чинники, які можуть впливати на стан організаційної культури.

3. Представлений інструментарій для активізації процесу переходу на вищий (топовий) рівень організаційної культури є цінним елементом роботи. Автором чітко структуровано його, поділивши за характером та рівнем застосування (рис.2.11). Однак, щодо удосконалення цього інструментарію рекомендовано посилити теоретичне та методологічне обґрунтування саме такого поділу. Слід більш детально пояснити, чому обрані категорії (соціальний,

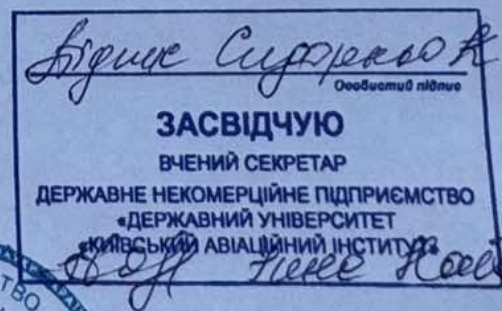
економічний, інституційний) та рівні (підприємства, особистості) є найбільш ефективними для досягнення цілей, перелічених у тексті.

Висловлені зауваження є лише невеликими уточненнями до глибокого та ґрунтового дослідження. Вони служать виключно для посилення аргументації та підкреслюють, що дисертація є важливою, самостійною роботою, яка робить вагомий внесок у науку та має реальну цінність для практики.

Загальні висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам. Достовірність отриманих результатів забезпечується фактичними висновками, отриманими на основі застосування сучасних методів дослідження та ґрунтового апарату економіко-математичного моделювання. За актуальністю визначеної проблеми та новизною отриманих результатів, обсягами, рівнем обґрунтувань та відповідності поставленим завданням дисертація відповідає відповідним вимогам до рівня наукової кваліфікації здобувача. Рецензування дисертаційної роботи Подрези Михайла Сергійовича на тему «Розвиток організаційної культури при забезпеченні функціонування авіаційних підприємств», а також наукових праць її автора дозволяє зробити висновок про достатній ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дослідження, їх відповідності темі дисертації. Вважаю, що дисертація повністю задовольняє вимоги постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), відповідає нормам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а Подреза Михайло Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних економічних відносин
Факультету права та міжнародних відносин
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет
«Київський авіаційний інститут»

Катерина СИДОРЕНКО